

Гаврилюк Світлана Віталіївна,
*доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри музеєзнавства, пам'яткознавства та інформаційно-аналітичної діяльності
Волинського національного університету імені Лесі Українки
orcid.org/0000-0002-5142-7464
romir1991@ukr.net*

Надольська Валентина Василівна,
*кандидат історичних наук, доцент, доцент
кафедри музеєзнавства, пам'яткознавства та інформаційно-аналітичної діяльності
Волинського національного університету імені Лесі Українки
orcid.org/0000-0002-9621-0074
nadolsk65@gmail.com*

МУЗЕЄЗНАВЧІ СТУДІЇ ІЛАРІОНА СВЕНЦІЦЬКОГО (1905–1930-ТІ РР.)

Мета статті – висвітлити музейну діяльність Іларіона Свенціцького (1876–1956) упродовж 1905–1930-х рр. – ученого-лінгвіста, мистецтвознавця, громадського діяча, багаторічного директора Національного музею у Львові, заснованого в лютому 1905 р. греко-католицьким митрополитом Андреем Шептицьким. Підкреслюється, що попри численні публікації, досі є потреба в аналізі музеєзнавчих напрацювань ученого. Розкрито теоретичну й практичну діяльність І. Свенціцького в галузі музейництва, зокрема, схарактеризовано його наукові праці й виступи, у яких порушуються питання завдань музеїв, розкривається суть й основні етапи становлення музею як культурної установи, робиться огляд зарубіжних та українських музеїв, визначаються нагальні завдання Національного музею у Львові. Увага приділена організації І. Свенціцьким виставкової й видавничої роботи в очолюваному ним музейному закладі. Зауважено, що І. Свенціцький був популяризатором розвитку Національного музею у Львові, у щорічних звітах детально документував питання внутрішньої діяльності музею. У статті звернено увагу на заходи І. Свенціцького з пошуку й вивчення пам'яток. З'ясовано, що науковець проводив активну науково-фондову роботу, систематично поповнюючи музейні збірки пам'ятками українського мистецтва та іншими реліквіями. І. Свенціцький був активним членом громадської організації «Союз музеїв у Польщі», брав участь у з'їздах представників музеїв Польщі, докладав зусиль до діяльності музейних закладів у Галичині на високому професійному рівні. Доведено, що науковий доробок музейника залишається актуальним для вивчення історії, теорії й практики музейного будівництва в Галичині в першій третині ХХ ст.

Ключові слова: Іларіон Свенціцький, музей, музеєзнавчі студії, Національний музей у Львові, пам'ятка, культурні цінності.

Havryliuk Svitlana,
*Doctor of Historical Sciences, Professor,
Head of the Department of Museum and Monument Studies,
and Information-Analytical Activities
at Lesya Ukrainka Volyn National University
orcid.org/0000-0002-5142-7464
researcher/3002386/svitlana-havryliuk
ABD-1806-2020
romir1991@ukr.net*

Nadolska Valentyna,
*Candidate of Historical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department
of Museum and Monument Studies,
and Information-Analytical Activities
at Lesya Ukrainka Volyn National University
orcid.org/0000-0002-9621-0074
nadolsk65@gmail.com*

MUSEUM STUDIES OF ILARION SVENTSITSKYI (1905–1930S)

The purpose of the article is to highlight the museum activity of Ilarion Sventsitskyi (1876–1956) during 1905–1930s – a linguist, art critic, public figure, long-term director of the National Museum in Lviv, founded in February 1905 by the Greek Catholic Metropolitan Andrey Sheptytskyi. The article emphasizes that, despite numerous publications, there is still a need to analyze the scientist's museological achievements. The study reveals the theoretical and practical activities of I. Sventsitskyi, in the field of museology, in particular, characterizes his scientific works and speeches, in which the issues of the tasks of museums are raised. It demonstrates the essence and main stages of the formation of the museum as a cultural institution, makes an overview of foreign and Ukrainian museums, and determines urgent tasks of the National Museum in Lviv. The article draws attention to the organization of I. Sventsitskyi's exhibition and publishing work in the museum institution headed by him. It notes that I. Sventsitskyi was a popularizer of the development of the National Museum in Lviv – in annual reports, he documented in detail the issues of the museum's internal activities and efforts to find and study monuments. The scientist conducted active research and foundation work, systematically replenishing museum collections with monuments of Ukrainian art and other relics. I. Sventsitskyi was an active member of the public organization "Union of Museums in Poland", participated in congresses of representatives of museums in Poland, and made efforts to implement the activities of museum institutions in Galicia at a high professional level. It has been proved that the scientific achievements of the museum curator remain relevant for the study of the history, theory, and practice of museum construction in Galicia in the first third of the 20th century.

Key words: Ilarion Sventsitskyi, museum, museum studies, the National Museum in Lviv, monument, cultural valuables.

Постановка проблеми. У когорті українців, які залишили яскравий слід в історії національної культури, чільне місце належить Іларіону Семеновичу Свенціцькому (1876–1956) – особистості з широким діапазоном зацікавлень, ученому зі світовим іменем, у творчому доробку якого – ґрунтовні праці в царині лінгвістики, історії, філософії, книгознавства, мистецтвознавства. Водночас учений відомий як перший і багаторічний керівник Національного музею у Львові, заснованого митрополитом Української греко-католицької церкви Андреем

Шептицьким у лютому 1905 р. під назвою «Церковний музей». Основу музею становила особиста колекція його засновника, а розвиток музею доручався І. Свенціцькому, що й стало справою його життя впродовж 1905–1952 рр. У липні 1911 р. заклад перейменовано на Національний музей у Львові. У грудні 1913 р. музей передано в дар українському народові й відкрито для відвідувачів (Національний музей у Львові).

І. Свенціцький як учений на міжнародних форумах презентував різні галузі української

духовної культури, одночасно пропагуючи на батьківщині досягнення світової науки в царині гуманітаристики. І все ж головною сферою його діяльності було музейництво. На думку мистецтвознавця О. Сидора, «Іларіон Свенціцький, без перебільшення, – найзначущіша постать серед західноукраїнських музейників ХХ століття. Він, власне кажучи, перший наш професійний музейник» (Сидор, 1996, с. 13). Тому звернення до теми музейних студій ученого, які стали невід’ємною частиною його життя, дасть змогу проаналізувати теоретичний і практичний доробок І. Свенціцького в окресленій галузі, вивчити особливості функціонування очолюваного ним музею, узагальнити заходи, спрямовані на комплектування фондів збірок, удосконалення експозиційної роботи, консервацію та реставрацію пам’яток українського мистецтва, актуалізацію українського культурного надбання. Не менш важливим є аналіз виставкової, науково-дослідницької та видавничої роботи очолюваного І. Свенціцьким Національного музею у Львові. Тому актуальність теми посилюється її науковою та практичною значимістю.

Аналіз досліджень з теми. У науковій літературі ім’я І. Свенціцького фігурує здебільшого в загальних працях з історії українського музейництва, у наукових статтях, які висвітлюють окремі питання музейної діяльності І. Свенціцького, а також виданнях, присвячених функціонуванню Національного музею у Львові.

Щодо музеєзнавчих студій І. Свенціцького, то їх найповніше висвітлила О. Корнютко-Гринів. Авторка проаналізувала створення мережі музейних закладів у Галичині на початку ХХ ст., зокрема заснування Церковного музею у Львові в 1905 р., розкрила діяльність І. Свенціцького на ниві музейництва впродовж 1908–1918 рр. (Корнютко-Гринів, 2004). В іншій її статті проаналізовано теоретичні напрацювання І. Свенціцького в царині музеології, виокремлено найважливіші напрями роботи Національного музею у Львові в 1928–1939 рр., серед яких – комплектування фондів, збереження й систематизація музейних предметів, вивчення, консервація та реставрація мистецьких пам’яток, наукова і видавнича діяльність, виставкові проекти, зв’язки з громадськістю (Корнютко-Гринів, 2018).

Історик В. Банах аналізує внесок І. Свенціцького у поповнення Національного

музею у Львові новими предметами й колекціями, звертає увагу на їх атрибуцію, належне збереження, популяризацію в середовищі української громадськості (Банах, 2020).

У статті Н. Мрачківської проаналізовано музеєзнавчі дослідження І. Свенціцького, інших діячів культури Галичини, які стали основою фундаментальних праць, виданих очолюваним І. Свенціцьким музеєм (Мрачківська, 2004). Авторка зазначає: «І. Свенціцькому належать дві важливі праці: «Прикраси рукописів Галицької України XVI в.» і «Опис кирилических рукописів Національного музею у Львові. Ч. I. Пергамінні рукописи XII–XV вв.», що мають характер альбомів. Ці публікації, видані на матеріалах НМЛ (Національного музею у Львові – авт.), досі є найціннішими джерелами для вивчення орнаментики української рукописної книги XIV – початку XVII ст.» (Мрачківська, 2004, с. 201).

Праці окремих дослідників присвячені формам і напрямам діяльності Національного музею у Львові. Так, О. Тріска, падаючи огляд колекції ікон на склі з фондів згаданого музею, наголошує на важливості поїздок теренами Галичини, Буковини, Волині, Закарпаття, Лемківщини в перші роки ХХ ст., які організував І. Свенціцький з метою збору нових пам’яток (Тріска, 2014). Л. Гентош висвітлює історичну постать митрополита Андрея Шептицького як засновника і мецената Національного музею у Львові, аналізує його внесок у розвиток закладу (Гентош, 2016).

Епізодично діяльність І. Свенціцького на ниві музейних студій висвітлюється в монографії Р. Маньківської (Маньківська, 2016), у розділі колективної праці за науковою редакцією Л. Гріффена і О. Титової «Основи пам’ятокознавства» (Гаврилюк, 2017, с. 442–443), у навчальному посібнику з історії музейної справи авторства В. Надольської (Надольська, 2022, с. 206–207). Підсумовуючи огляд історіографії, наголосимо, що попри інтерес науковців до особистості І. Свенціцького, постать ученого як автора численних праць з музеєзнавства і питань збереження культурних цінностей, музейника-практика ще недостатньо досліджена. Тому заявлена тема відзначається актуальністю й потребує подальшого ґрунтовного вивчення та узагальнення.

Мета статті – дослідити внесок Іларіона Свенціцького в розробку теоретичних засад музейництва, висвітлити його діяльність як музейника-практика і діяча у сфері збереження культурних цінностей.

Виклад основного матеріалу. Музей у розумінні І. Свенціцького – поняття сакральне, справжній храм Муз. Учений, який глибоко цінував мистецтво, присвятив музейництву майже все своє життя. Він неодноразово закликав українців до праці заради високої мети – розбудови Національного музею у Львові, а, отже, й української культури загалом. Досвід музейної роботи, якого І. Свенціцький почав набувати з 1905 р., найповніше викладений у вступній статті до збірника «Двадцятьпять-ліття Національного музею у Львові», що вийшов у 1930 р. за його ж редакцією. «Музейна праця в той час, – згадував автор, – проходила в особливих умовах країни, що не вспіла для самостійного музею створити ані теоретичних, ані практичних підстав» (Свенціцький, 1930, с. 15).

Чимало праць І. Свенціцького стосувалися теоретичного музеєзнавства. Так, у статті «Громадське значіння Національного Музею у Львові» автор порушує питання про громадські завдання музеїв. Він зазначає, що кожен музей має бути закладом поширення й поглиблення освіти – «знання та після тяжкої праці милого відпочинку серед оказів природи і зборів людського ума» (Свенціцький, 1919). І чим краще музей долучений до здійснення цих завдань своїми збірками, книгозбірнями, залами для лекцій та особовим складом працівників, тим певніше він виконує своє громадське завдання. І. Свенціцький наводить приклад музеїв Німеччини та США, до створення яких залучаються не лише окремі особи чи групи осіб, зацікавлені в розвитку культури, а й громада. Що стосується українських музеїв, то науковець пише: «А все таки хочеться мати ясну відповідь на питання: чи при нинішньому стані музейницької справи в нас наші музеї сповнять як-небудь своє громадське завдання. Так, сповняють – відповімо. Бо вони дають змогу широким верствам свого власного громадянства пізнати на цих частинах своїх збірок, які є в них, хоч частину життя на нашій землі в минулому, сучасний побут, та умієність поодиноких відомих і невідомих членів власної

нації. Для чужинців вони є доказом нашого правдивого існування, та живого стремління до самобутнього життя. Для дослідників і мистців є вони джерелом науки і особливих переживань, що виявляються подекуди в новому освітленню нашого минулого та в нових напрямках творчости» (Свенціцький, 1919).

Важливим напрацюванням І. Свенціцького в галузі музеєзнавства є праця «Про музеї та музейництво (Нариси і замітки)» (Свенціцький, 1920). Вона написана на основі аналізу думок зарубіжних дослідників, а також на підставі особистих відвідин багатьох музеїв світу і з урахуванням досвіду власної 20-річної музейної роботи. Книга містить дві частини: оглядово-історичну й науково-дидактичну. У першій частині йдуть роздуми, що таке музей, які етапи розвитку проходить музейний заклад, доки не стане «або скарбницею творчости людини у зв'язку із всесвітом, або образом частини життя всесвіту». Автор подає огляд російських музеїв, бо «він для нас важний тому, що на ньому легше всего зобразити розвиток музейного діла значної частини України, що довгі літа розвивала свої музеї під... впливом музейницьких напрямків і ідей російської держави» (Свенціцький, 1920).

Наприкінці І. Свенціцький характеризує західноукраїнське музейництво від початку XIX ст. і до створення Національного музею у Львові – переходячи від збірки музею Народного Дому у Львові, музею А. Петрушевича, Ставропігійського інституту, товариства «Просвіта» до музею Наукового товариства імені Шевченка у Львові. Автор відзначає благородну ініціативу митрополита Андрея Шептицького, який у 1905 р. заснував «Церковний музей» у Львові, який за три роки настільки зміцнився і розбудувався, що наприкінці 1908 р. був перейменований з церковного на національний. Далі наводиться таблиця заходів Національного музею у Львові впродовж першого 15-ліття діяльності: 1905–1919 рр. в цифрах (Свенціцький, 1920). У другій частині І. Свенціцький висловлює власне бачення щодо того, як потрібно розвивати музеї, щоб вони стали «жерелами нового життя у зв'язку з давнім», подає читачам елементарні знання з музейної справи (Свенціцький, 1920).

Упродовж другої половини 1913 р. І. Свенціцький готувався до відкриття Національного

музею для прилюдного огляду. Того ж року вийшов у світ перший путівник, у якому були відображені всі відділи з переліком зібраних культурних цінностей. У так званій Червоній залі розміщувалися архітектурні деталі, віднайдені на давніх «церквищах» у селах Залуква та Крилос. Центральна частина експозиції розміщувалася у Великій луковій залі. В інших залах були виставлені археологічні знахідки, які датуються XII–XIV ст. і походять з княжих міст Звенигород, Галич, Тереховля. Серед найцінніших предметів – срібний візантійський скарб VI ст., віднайдений під час польових робіт у 1908 р. на митрополичому полі в урочищі «За Дунайцем» у Підгородді (поблизу Крилоса). Тут же містилися різьблене зі слонової кістки розп'яття X ст., бронзовий двораменний хрест з с. Яксманічі Перемишльського повіту з датою 1181 р., олов'яна привісна печатка зі Звенигорода. У залі портретів демонструвалися давні зразки зброї, зокрема меч і дротяна сорочка (кольчуга) руського воїна (Романюк, 2015, с. 211).

Директор музею постійно переймався справою поповнення музейних зібрань. У своїй праці «Національний Музей» (1914) він звертає вагу на те, що для Національного музею у Львові важливими є різні пам'ятки української культури. І. Свенціцький писав: «В тій цілі Музей збирає всякі викопалини – камінні, глиняні, кістяні і металеві, хочби се були й найдрібніші обломки, порядкує їх після приналежності і місця походження та виставляє для показу і науки – як свідків давнього життя на нашій землі. Здібництво людове, яким наш народ по селах і містечках украшає свою ношу (вишивки, гафти, нашивки, мережки), себе самого (жіночі уплети, вінці, намиста, гerdани), свою хату (наліпки, витинання паперові, чічки), посуду і обстанову хатну – має для Музея також велику вагу, бо свідчить наглядно про розвій почувань краси серед найширших верств люду. Сюди належать і великодні писанки, яких бажає Музей діставати як найбільше із всіх кінців і закутин краю з можливо точним поданем назв поодиноких способів писання» (Свенціцький, 1914).

Важливою ділянкою наукових завдань музею І. Свенціцький уважав систематизацію зібраних пам'яток. У 1935 р. музейні збірки мали такі відділи: книгозбірня; історична гравюра; українське мистецтво; українське народне мистецтво; побутова культура; відділ світлин і кліше;

дублети. Систематизація зібраного та виставкова робота стають основою для розвитку видавничої справи. Як зазначав І. Свенціцький, «видавнича діяльність... дає змогу найширшим верствам українського громадянства пізнати на виданих найкращих зразках творчості в царині будівництва, іконописи, мистецтва і письменства не тільки почування краси та умітність наших предків і сучасників, але вчить її вчутися і вжитися в красу взагалі, та самій створити згодом нові цінності тривкого значення національного і людського» (Свенціцький Огляд, 2001, с. 25).

Станом на 1935 р. Національний музей у Львові здійснив 23 видання. Вони присвячувалися давній українській книзі, іконопису XV–XVII ст., килимарству XVIII ст. та українській народній словесності. У 1934 р. видано переклад чотирьох Євангелій, виконаний о. Михайлом Кравчуком. Готувалася до друку монографія Михайла Драгана про українське дерев'яне будівництво (Корнютко-Гринів, 2018, с. 335–336).

Одним із вагомих складників діяльності музею були організація й проведення виставок. Цього питання стосувалася стаття І. Свенціцького «Завдання вистав Національного музею у 1938 р.» (Свенціцький Завдання, 2001). У ній розгорнуто схарактеризовано кожну з чотирьох виставок, що відбулися того року. Відвідувачі отримали нагоду оглянути образи Святоюрського іконостасу кінця XVIII ст. – законсервованого й відновленого (реставрацію цих 35 олійних ікон консерваційний відділ виконував з вересня 1937 р.). Частиною експозиції становили пам'ятки мистецтва XVII ст. зі «старої катедрі», якими засвідчено «дуже поважний рівень церковного станкового малярства перед остаточною перемогою барокового стилю, що всевладно запанував у новій катедрі» (Свенціцький Завдання, 2001, с. 81). Матеріал іншої виставки 1938 р., «присвяченої мистцям композиції й кольористики, від І. Рутковича 1687 р. по сучасну добу», давав змогу: а) простежити перехід від традиційного іконопису до індивідуального стилю в І. Рутковича; б) порівняти творчість О. Новаківського з малярством його учнів С. Луцика й М. Мороза; в) глибше осягнути мистецьку творчість у царині портрета, краєвиду й натюрморту (Свенціцький Завдання, 2001, с. 82).

Отже, за своїм характером і способом побудови виставки 1938 р. були новаторськими. Їм передувала наполеглива науково-дослідницька робота і самого І. Свенціцького, й очолюваного ним музейного колективу. До початку виставок публікувалися їх каталоги. Директор музею вважав, що добре підготовлена експозиція й виставка дають визнання установі, її працівникам, а також стають джерелами поважної наукової праці.

Відкриття виставок супроводжувалося яскравими промовами І. Свенціцького. Так, у березні 1928 р. у музеї відкрилися дві виставки українських килимів: давніх (XVIII ст.) і новітніх – Ольги й Олени Кульчицьких. Тут експонувалися багаті фондові збірки тканин, до формування яких долучилися знані колекціонери й шанувальники старовини В. Пещанський, В. Щербаківський, родина Бачинських, художниці сестри Кульчицькі, даруючи музейному закладові власні збірки. Часопис «Нова хата» опублікував промову директора музею при відкритті однієї з виставок, у якій І. Свенціцький проаналізував розвиток килимарського мистецтва в українських землях, детально розповів про килими, представлені для огляду (їх призначення, технологію виготовлення, орнаменти). На відкритті другої виставки директор музею у своєму виступі схвалив задум сестер Кульчицьких відродити традицію українського народного мистецтва в «дрібному домашньому промислі Східної Галичини» (Коць-Григорчук, 1998, с. 81).

Турботою І. Свенціцького, що простежується в його численних публікаціях і промовах, була не лише діяльність очолюваного музейного закладу, а й майбутнє українських культурних цінностей. У 1930 р. учений узяв участь у з'їзді представників музеїв у Польщі, який відбувся в м. Тарнув, виступив із блискучою промовою, підтримав створення громадської організації «Союз музеїв у Польщі». Національний музей у Львові став членом цієї організації, а його директор – членом її Ради. На з'їзді обговорювалося також питання необхідності заснування «Союзу українських наукових робітників музеїв і книгозбірень у Польщі» і створення в окремих осередках культурно-національного життя основи «для дійсного музеологічного збирання, зберігання, досліджування і виставлення» місцевих пам'яток (Коць-Григорчук, 1998, с. 82–83).

У 1932 р. І. Свенціцький брав участь у роботі VII Конгресу історичних наук у Варшаві, XIII Конгресу історії мистецтва в Стокгольмі, а також щорічного з'їзду «Союзу музеїв у Польщі». Навіть перелік конференцій та з'їздів, на яких учений був не лише присутній, а й виступав з доповідями, мав авторитетний дорадчий голос, засвідчує, наскільки активною була його діяльність у музейній сфері. Упродовж 1933–1937 рр. І. Свенціцький брав участь у роботі музейних з'їздів. Він доклав чимало зусиль, щоб діяльність музейних закладів у Галичині здійснювалася на високому професійному рівні. Тож цілком слушно писав М. Скорик: «Визначний вплив на розвиток музею мав проф. Іларіон Свенціцький, що своїми радами, як визначний фахівець, дотепер служить музеєві» (Корнук-Гринів, 2018, с. 341).

До теми музейного руху на західноукраїнських теренах учений звертався в статтях «Музей – осередок культурно-національної праці» (1936), «Образ розвою українського музейництва» (1938), ін. У них усебічно висвітлювалися питання заснування музейних закладів у Галичині після 1848 р., обґрунтовувалася важлива роль у становленні музейництва таких постатей, як А. Петрушевич, І. Шараневич, М. Грушевський. Розповідаючи про заснування Національного музею у Львові, І. Свенціцький підкреслював, що це перша в Галичині музейна інституція, яка впродовж свого існування постійно дотримується принципу фахової діяльності. Водночас автор звертає увагу на «брак розуміння важливості музейної установи в житті народу», говорить про нечисленність громадських пожертв на розбудову музею, порівнює музейний заклад зі світовими інституціями аналогічного типу, що стають джерелом «національної дохідности» країни та її бюджетної рівноваги. Учений вірив у велике майбутнє нації і сподівався, що суспільство навчиться відчувати «живі потреби сучасної хвилі, заложені та виявлені в музейних збірках» (Свенціцький Музей, 2001, с. 43).

У 1920-х – на початку 1930-х рр. у часописі «Діло» або ж окремими відбитками друкувалися щорічні звіти Національного музею у Львові, в яких детально задокументовані питання внутрішньої діяльності закладу (пожертви громадян і установ на розвиток музею, зростання чисельності та систематизація музейних

предметів, виставкова й видавнича діяльність, добудова музейного приміщення тощо). Упродовж 1934–1938 рр. звіти публікувалися в щорічнику «Літопис Національного музею», редактором якого був І. Свенціцький. За характером та способом викладу матеріалу ці звіти сміливо можна зарахувати до практичної музеології (Корнютко-Гринів, 2018, с. 342).

Одним із важливих питань, яке постійно тримав у полі свого зору І. Свенціцький, яке постійно досліджував і старався втілити в практику, було питання збереження пам'яток давнього мистецтва. Про це свідчать дані щорічних звітів музею. Директор використовував кожну нагоду, щоб повчитися, запозичити досвід у таких напрямках музейної праці, як консервація і реставрація. Про консервацію творів мистецтва з фондів музею, труднощі, з яким стикається заклад, ідеться у звітах Національного музею у Львові за 1920-ті – 1930-ті рр. У них, зокрема, констатується відсутність у музеї реставраційної майстерні з вентиляцією та належним освітленням. Бракувало й фондосховища для творів сакрального мистецтва, збереження яких було постійною турботою І. Свенціцького як директора музею (Корнютко-Гринів, 2018, с. 330). Та навіть попри тісноту й невідповідні технічні умови, у музеї велися реставрація і консервація пам'яток. У 1923 р. в повідомленні Управи музею до Андрея Шептицького зазначалося: «Стан зібраних у музеї ікон XIV–XVII ст. вимагає як найбільшої уваги з боку вмілого консерватора, який має відістати з-під пилу і копоті віків первісну красу ікони, з її чудово ніжною гармонією барв і шляхотною простотою рисунку, що лучать давнє мистецтво України з найкращими пам'ятками слов'яно-візантійського і всесвітнього мистецтва» (Банах, 2020, с. 95).

У 1932 р. побачила світ невеличка за обсягом праця І. Свенціцького «Консервація і реставрація історичних пам'яток церковного мистецтва» (Свенціцький, 1932). У ній, спираючись на власний музейний досвід, І. Свенціцький неодноразово висловлював окремі застереження щодо реставрації ікон. Серед них: вода є найбільшим ворогом слабо промашеної ікони на крейдяному ґрунті; промивання нафтою, лугом, масляним екстрактом, «квасною водою» чи амонієм недопустимі; карук (столярний клей) та інші сильні клеї псувають фарбовану

поверхню; ніж у руці недосвідченого працівника завдасть непоправної шкоди історичній пам'ятці; сира погода й низька температура надзвичайно шкідливі для відреставрованих і законсервованих творів. Цих засад і сьогодні дотримуються реставратори у своїй практиці (Свенціцький, 1932, с. 13).

Низка праць І. Свенціцького, зокрема «Консервація і реставрація історичних пам'яток церковного мистецтва», є свідченням активних дій ученого в реставраційній галузі, що спрямовувалися на збереження пам'яток української минувшини, ініціатором яких він і був. Варто зазначити, що майже у всіх опублікованих щорічних звітах Національного музею у Львові подавалися загальні відомості щодо консерваційних робіт, які проводились і в музеї, і за його межами.

І. Свенціцький долучався також до збереження нерухомих об'єктів культурної спадщини. Звернемо увагу, що він зараховував до історичних пам'яток не лише храми, дзвіниці, намогильні плити, хрести, придорожні каплиці, а й навколишній ландшафт (дерева, огорожі й навіть оборонні земляні вали, пов'язані із сакральними спорудами). «Ці пам'ятки національної території необхідно зберігати», – наголошував І. Свенціцький, будучи членом воєводської комісії з консервації пам'яток старовини. (Корнютко-Гринів, 2018, с. 330). Під час консервації будівель І. Свенціцький звертав увагу і на «гонтяні дахи». У разі потреби покриття нової церкви бляхою радив робити це «малими квадратами на скіс лускою», причому жерстю доброї якості (Корнютко-Гринів, 2018, с. 330). Водночас він неодноразово наголошував, що «всякі переміни у вигляді пам'ятника старовинного будівництва, як, напр., покриття бляхою замість гонти, усунення давніх хорів або які-небудь переробки, що основно змінили би вигляд церкви, без дозволу Уряду Консерваторського недозволені» (Банах, 2020, с. 98).

Коментуючи особливості консервації мальованих стін, учений аргументовано пояснив, чому не можна замальовувати темперних розписів олійними фарбами (це призводить до конденсації надмірної вологи всередині споруди). Ґрунтовно висвітлено в цьому виданні й проблему консервації іконостасів. На переконання І. Свенціцького, добре «відсвіжити» й виправити всілякі пошкодження може тільки реставратор

«під наглядом фахового історика мистецтва» (Свенціцький, 1932, с. 10–12). Перед відновленням давнього іконостаса чи різьби належало повідомити Єпархіальну консерваторську комісію, яка визначала час, кошти та особу реставратора. Під керівництвом І. Свенціцького відбувалися реставраційні роботи й поза музеєм. Наприклад, реставровано й консервовано «іконостас початку XVIII ст. в історичній церкві в Чесниках й половини XVIII ст. в салі Собору Крилошан у Львові» (Банах, 2020, с. 100).

Про фахову підготовку консерваторів та реставраторів і загалом специфіку діяльності регіональних музеїв ішлося в доповіді І. Свенціцького «Технічна і суспільна праця музеолога», з якою він виступив у 1932 р. на з'їзді музеологів у Перемишлі. Відновлення та збереження мистецьких пам'яток учений називав найважливішою справою регіонального музеєзнавця. І. Свенціцький намагався розгадати таємниці давньої малярської техніки, насамперед темпері, і зауважував, що найбільшим досягненням давніх майстрів було особливо делікатне нашарування кольорів та розділення їх дуже тонкою поверхнею спеціального лаку. А пізнання поступовості окремих етапів народження давнього образу є тим ключем, за допомогою якого можна відновлювати й належно консервувати давні твори (Корнютко-Гринів, 2018, с. 329).

Головним завданням музеєзнавця вчений уважав також ретельне дослідження музейних предметів. Він підкреслював, що, детально вивчаючи кожну пам'ятку чи експонат, слід пам'ятати, що аналіз веде до синтезу, а музейний працівник має бути реалістом, обґрунтовувати власні думки «на предметах дійсних, а не на припущеннях і домислах». І лише тривалі студії й уважні спостереження можуть підтвердити особисту гіпотезу музейника-дослідника. Після цього він «має право і обов'язок виступити публічно зі своїми думками перед колегами, представниками науки та перед ширшою аудиторією» (Корнютко-Гринів, 2018, с. 332). У цьому й полягає особлива роль музеєзнавця в соціумі.

Висновки. Отже, працю Іларіона Свенціцького в галузі музейництва упродовж 1905–1930-х рр. важко переоцінити. Він був автором численних праць, які започатковували музеєзнавство як самостійну науку, стояв біля витоків наукового підходу до дослідження, збереження, інтерпретації та актуалізації музейних пам'яток. Його книги, статті, наукові розвідки, виступи, публікації в пресі й нині не втратили актуальності, оскільки дають уявлення про рівень розвитку музеєзнавчої думки в західноукраїнських землях у першій третині XX ст., є цінними джерелами для вивчення історії, теорії та практики музейного будівництва в Галичині.

Музеєзнавчі студії І. Свенціцького знайшли вияв і в його практичній діяльності. Працюючи директором Національного музею у Львові, І. Свенціцький разом зі співробітниками закладу, дбаючи про поповнення й систематизацію фондів, їх належне зберігання, упорядкував унікальні збірки рукописів і стародруків, давнього українського малярства, графіки, народного мистецтва, сприяв роботі реставраційної майстерні.

Директор музею підтримував організацію виставок, друк їх каталогів, путівників, керував підготовкою детальних щорічних звітів про роботу музею, опікувався упродовж 1934–1939 рр. збірником «Літопис Національного музею», брав активну участь у місцевих і міжнародних заходах, пов'язаних з питаннями музейництва. З упевненістю можна констатувати, що діяльність Національного музею у Львові впродовж усього періоду директорства І. Свенціцького була продуктивною щодо якості музейної роботи у всіх її аспектах. Уважаємо, що подальшого ґрунтовного вивчення потребують питання діяльності Національного музею у Львові в період Другої світової війни та перших повоєнних радянських років і ролі його директора в недопущенні втрати музейних цінностей, діяльності І. Свенціцького як пам'яткознавця, фахівця в галузі вивчення й збереження нерухомих об'єктів культурної спадщини.

Список використаних джерел:

1. Банах, В. (2020). Національний музей у Львові (1905–1939): науково-фондова робота. *Проблеми гуманітарних наук* : збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Історія». Вип. 4/46. С. 89–105.

2. Гаврилюк, С., Гаврилюк, О. (2017). Історичний нарис пам'яткоохоронної справи. *Основи пам'яткознавства / наук. ред. Л. Гріффен, О. Титова / Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПК; International Book Market Service Ltd., member of OmniScriptum Publishing Group. Бо-Басен (Маврикій). Київ : LAP LAMBERT Academic Publishing. С. 420–483.*
3. Гентош, Л. (2016). Митрополит Андрей Шептицький як засновник та меценат Національного музею у Львові: засади діяльності, пріоритети розвитку та історична спадщина. *Краєзнавство. № 1/2. С. 212–220.*
4. Корнутко-Гринів, О. (2004). Актуальні проблеми теорії і практики музейної справи у науковій спадщині Іларіона Свенціцького (1908–1918). *Мова, література і музеєзнавство у науковій спадщині І. Свенціцького : зб. наук. пр. Львів : Видавн. центр Львів. нац. ун-ту імені Івана Франка. С. 109–121.*
5. Корнутко-Гринів, О. (2018). Теоретичні праці Іларіона Свенціцького в царині музеології (1928–1939 рр.). *Історія релігій в Україні : наук. щоріч. Вип. 28. Ч. I. С. 327–347.*
6. Коць-Григорчук, Л. (1998). Іларіон Свенціцький – музейний діяч. *Пам'ятки України. Ч. 1. С. 73–84.*
7. Маньковська, Р. (2016). Музеї України у суспільно-історичних викликах ХХ – початку ХХІ століть. Львів : Простір-М. 408 с.
8. Мрачковська, Н. (2004). Теоретична спадщина Національного музею у Львові в контексті розвитку української мистецтвознавчої думки (1905–1939 рр.). *Вісник Львівської національної академії мистецтв. Вип. 15. С. 196–209.*
9. Надольська, В. (2022). Історія музейної справи: теорія, події, персоналії. Навч. посіб. Луцьк : друкарня «Волиньполіграф». 230 с.
10. Національний музей у Львові (2023). URL: <https://nml.com.ua> (дата звернення: 05.12.2023).
11. Романюк, Т. (2015). Листування Ярослава Пастернака й Іларіона Свенціцького. *Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині. Вип. 19. С. 208–260.*
12. Свенціцький, І. (1919). Громадське значіння Національного Музею у Львові. URL: <https://zbruc.eu/node/93216> (дата звернення: 22.12.2023).
13. Свенціцький, І. (1930). XXV літ діяльності Національного музею. *Двадцятьпять-ліття Національного музею у Львові : збірник / під ред. І. Свенціцького. Львів. С. 11–24.*
14. Свенціцький, І. (2001). Завдання вистав Національного музею у 1938 р. *Літопис Національного музею за 1938 рік. Львів. С. 81–83.*
15. Свенціцький, І. (1932). Консервація і реставрація історичних пам'яток церковного мистецтва. Львів : «Бібльос». 15 с.
16. Свенціцький, І. (2001). Музей – осередок культурно-національної праці. *Літопис Національного музею у Львові за 1936 рік. Львів. С. 43–44.*
17. Свенціцький, І. (1914). Національний музей. *Діло. 16.04.1914. URL: https://zbruc.eu/node/21333* (дата звернення: 22.12.2023).
18. Свенціцький, І. (2001). Огляд наукової праці Національного музею продовж 30 літ. *Літопис Національного музею за 1935 рік. Львів. С. 25–26.*
19. Свенціцький, І. (1920). Про музеї та музейництво (Нариси і замітки). Львів : Діло. 80 с.
20. Сидор, О. Ф. (2004). Національний музей у Львові в історії музейництва Галичини кінця ХІХ – початку ХХ ст. *Літопис Національного музею у Львові. Львів. № 3(8). С. 3–33.*
21. Тріска, О. (2014). Колекція ікон на склі з Національного музею у Львові ім. Андрея Шептицького. *Народознавчі зошити. № 6 (120). С. 1355–1368.*

References:

1. Banakh, V. (2020). Natsionalnyi muzei u Lvovi (1905–1939): naukovo-fondova robota [The National Museum in Lviv (1905–1939): research and foundation work]. *Problems of humanities: a collection of scientific articles Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University. History Series, 4/46, 89–105* [in Ukrainian].
2. Havryliuk, S., Havryliuk, O. (2017). Istorychnyi narys pamiatkookhoronnoi spravy. Osnovy pamiatkoznavstva [Historical sketch of the monument protection case] / nauk. red. L. Hriffen, O. Tytova / Tsentr pamiatkoznavstva NAN Ukrainy i UTOPIK; International Book Market Service Ltd., member of OmniScriptum Publishing Group. Bo-Basen (Mavrykii). Kyiv : LAP LAMBERT Academic Publishing, 420–483 [in Ukrainian].
3. Hentosh, L. (2016). Mytropolyt Andrei Sheptytskyi yak zasnovnyk ta metsenat Natsionalnoho muzeiu u Lvovi: zasady diialnosti, priorytety rozvytku ta istorychna spadshchyna [Metropolitan Andrey Sheptytskyi as the founder and patron of the National Museum in Lviv: principles of activity, development priorities and historical heritage]. *Local History, 1/2, 212–220* [in Ukrainian].
4. Kornutko-Hryniv, O. (2004). Aktualni problemy teorii i praktyky muzeinoi spravy u naukovi spadshchyni Iariona Svientsitskoho (1908–1918) [Actual problems of the theory and practice of museum work in the scientific heritage of

Hilarion Svientsitskyi (1908–1918)]. *Mova, literatura i muzeiznavstvo u naukovi spadshchyni I. Svientsitskoho* : zb. nauk. pr. Lviv : Vydavn. tsentr Lviv. nats. un-tu imeni Ivana Franka, 109–121 [in Ukrainian].

5. Kornutko-Hryniv, O. (2018). Teoretychni pratsi Ilariona Svientsitskoho v tsaryni muzeolohii (1928–1939 rr.) [Theoretical works of Hilarion Svientsitskyi in the field of museology (1928–1939)]. *History of religions in Ukraine: nauk. shchorich. Vyp. 28. Ch. I*, 327–347 [in Ukrainian].

6. Kots-Hryhorchuk, L. (1998). Ilarion Svientsitskyi – muzeinyi diiach []. *Sights of Ukraine*, 1, 73–84 [in Ukrainian].

7. Mankovska, R. V. (2016). Muzei Ukrainy u suspilno-istorychnykh vyklykakh XX – pochatku XXI stolit [Museums of Ukraine in socio-historical challenges of the 20th and early 21st centuries]. Lviv : Prostir-M, 408 s. [in Ukrainian].

8. Mrachkovska, N. (2004). Teoretychna spadshchyna Natsionalnoho muzeiu u Lvovi v konteksti rozvytku ukrainskoi mystetstvoznavchoi dumky (1905–1939 rr.) [The theoretical heritage of the National Museum in Lviv in the context of the development of Ukrainian artistic thought (1905–1939)]. *Bulletin of the Lviv National Academy of Arts*, 15, 196–209 [in Ukrainian].

9. Nadolska, V. (2022). Istoriia muzeinoi spravy: teoriia, podii, personalii [History of the museum business: theory, events, personalities]. Navch. posib. Lutsk : drukarnia «Volynpolihraf», 230 s. [in Ukrainian].

10. Natsionalnyi muzei u Lvovi [National Museum in Lviv] (2023). Retrieved from <https://nml.com.ua> (data zvernennia: 05.12.2023) [in Ukrainian].

11. Romaniuk, T. (2015). Lystuvannia Yaroslava Pasternaka y Ilariona Svientsitskoho [Correspondence between Yaroslav Pasternak and Hilarion Svientsitskyi]. *Materials and research on the archeology of Prykarpattia and Volyn*, 19, 208–260 [in Ukrainian].

12. Svientsitskyi, I. (1919). Hromadske znachinnia Natsionalnoho Muzeia u Lvovi [Public importance of the National Museum in Lviv]. Retrieved from <https://zbruc.eu/node/93216> (access date: 22.12.2023) [in Ukrainian].

13. Svientsitskyi, I. (1930). XXV lit diialnosti Natsionalnoho muzeiu [25th year of the National Museum]. *Dvaitsiatpiat-littia Natsionalnoho muzeiu u Lvovi* : zbirnyk / pid red. I. Svientsitskoho. Lviv, 11–24 [in Ukrainian].

14. Svientsitskyi, I. (2001). Zavdannia vystav Natsionalnoho muzeiu u 1938 r. [The tasks of the exhibitions of the National Museum in 1938]. *Litopys Natsionalnoho muzeiu za 1938 rik*. Lviv, 81–83 [in Ukrainian].

15. Svientsitskyi, I. (1932). Konservatsiia i restavratsiia istorychnykh pamiatok tserkovnoho mystetstva [Conservation and restoration of historical monuments of church art]. Lviv : «Biblos». 15 s. [in Ukrainian].

16. Svientsitskyi, I. (2001). Muzei – osередok kulturno-natsionalnoi pratsi [The museum is a center of cultural and national work]. *Litopys Natsionalnoho muzeiu u Lvovi za 1936 rik*. Lviv, 43–44 [in Ukrainian].

17. Svientsitskyi, I. (1914). Natsionalnyi muzei [National Museum]. *Dilo*. 16.04.1914. Retrieved from <https://zbruc.eu/node/21333> (access date: 22.12.2023) [in Ukrainian].

18. Svientsitskyi, I. (2001). Ohliad naukovoї pratsi Natsionalnoho muzeiu prodovzh 30 lit [Review of the scientific work of the National Museum over 30 years]. *Litopys Natsionalnoho muzeiu za 1935 rik*. Lviv, 25–26 [in Ukrainian].

19. Svientsitskyi, I. (1920). Pro muzei ta muzeinytstvo (Narysy i zamitky) [About museums and museology (Essays and notes)]. Lviv : Dilo. 80 s. [in Ukrainian].

20. Sydor, O. F. (2004). Natsionalnyi muzei u Lvovi v istorii muzeinytstva Halychyny kintsia XIX – pochatku XX st. [The National Museum in Lviv in the history of museology in Galicia at the end of the 19th and the beginning of the 20th centuries.]. *Annals of the National Museum in Lviv*. Lviv, 3(8), 3–33 [in Ukrainian].

21. Triska, O. (2014). Kolektsiia ikon na skli z Natsionalnoho muzeiu u Lvovi im. Andreia Sheptytskoho [A collection of icons on glass from the National Museum in Lviv named after Andrey Sheptytskyi]. *The Ethnology notebooks*, 6 (120), 1355–1368 [in Ukrainian].